LIBRIS | We know books

Aliona Grati

REGELE MIHAI ŞI BASARABIA

O POVESTE UITATĂ DE NEUITAT

EIKON
București, 2021

LIBRIS | We know books

© Editura EIKON
București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GRATI, ALIONA
Regele Mihai și Basarabia : o poveste uitată de neuitat /Aliona Grati. - București : Eikon, 2021
Conține bibliografie
ISBN 978-606-49-0565-9

94

Editor: Valentin Ajder

CUPRINS

ÎN LOC DE INTRODUCERE 9
Habemus rex? 11
Trecutul nu are chip dacă nu îl privim 15
Regele părinților noștri 20
Regele meu – un caleidoscop textual 23
Povestea are adevărul ei 26

I. VIZITELE LUI MIHAI ÎN BASARABIA 29
România regilor 31
În oglindă 1 34

Dar de nuntă – un palat în Chișinău 40
În oglindă 2 42

Mamă și fiu 44
În oglindă 3 47

Tată și fiu 53
Un rege, un prinț și o cetate 55
Pe jos, în lungul străzii principale Regele Ferdinand 59
O cale regală din flori 66
„Era ca fratele mamei la înfățișare” 76
„Un colac mare, pe un prosop brodat frumos” 79
„Trăiască-al nostru Prinț!” 81
Sâmbătă, 6 ianuarie. Boboteaza 85

LIBRIS | We know books

Ai fi zis că sărbătoarea nu va avea sfârșit 94
În oglindă 4 97

„Era cel mai frumos rege" 108
Mihai I privea îndurerat calvarul 114
„Multi războai mai ai?" 116
„Era frumos și tânăr, ne-o plăcut" 117
„Pe Regina-mamă noi o iubeam, pe Mihai
îl iubeam foarte mult" 119
O insulă de speranță 124
Regele ieșea seara la ceai cu starețul 134
„Pe toloaca din fața casei lui Nichita Roman,
poreclit apoi *aeroplanul*" 138
„Să zicem că 23 august nu a fost o «întorsătură»,
ci o continuare" 139
În oglindă 5 142

Ultima vizită în Basarabia 152
În oglindă 6 158

II. MIHAILIADA BASARABENILOR 165
Legende și alte plăsmuiri populare 167
„Eu îl jucam pe împăratul Irod,
iar Voievodul era un țăran" 173
Povestea lui Sozont Sorbală 177
Cu viitorul rege pe brancardă 179
Eroul lui Mary Kușnikova 180
„Regele Mihai îl grațiază pe tata" 181
„Această privire a Majestății Sale a alcătuit în inima
mea o poveste" 183
În oglindă 7 188

O invitație memorabilă la Palat 191
Nostalgie către alte zări 194
„Odată cu plecarea lui se încheie o epocă întreagă" 196
„Veți rămâne aici nu pentru că vreau eu,
ci pentru că țăranii vor să aibă un rege" 198
În oglindă 8 200

III. REGELE MIHAI DESPRE BASARABIA 203
„Când te uiți înapoi, înțelegi" 205
Cedarea Basarabiei, 28 iunie 1940 206
Redobândirea Basarabiei și a nordului Bucovinei,
22 iunie 1941 210
Întoarcerea armelor, 23 august 1944 211
Despre deportările din Basarabia 213
Pe marginea suveranității Republicii Moldova 214
„De trezit ne-am trezit, dar încă nu ne putem scula
în picioare" 223

CUM TRECE UN REGE ÎN POVESTE 225
Cele două corpuri ale regelui 227
Regele imaginarului colectiv 228
Regia maiestas non moritur 231

POVESTEA ÎN IMAGINI 237

Note și referințe bibliografice 277
Sursele fotografiilor 310
Mulțumiri 311

LIBRIS | We know books

ROMÂNIA REGILOR

Regele Mihai I a coborât la început din poveștile mele pentru ca mai apoi să prindă chip și consistență în poveștile altora. E o experiență fascinantă să mergi pe urmele eroului tău, să încerci să-i înțelegi gesturile, mimica, figura sobră sau zâmbetul larg, crisparea de o clipă sau destinderea generoasă. Mecanismele care pun în mișcare imaginarul colectiv sunt insidioase și ciudate. E greu să descifrezi cum anume se plămădește o imagine, cum se impune într-o colectivitate, cum se poate transforma în contrariul ei, fără să-și piardă nimic din consistență. Merită să urmărim un mic desfășurător.

Rotesc caleidoscopul. Piesele viu colorate se agită la capătul dispozitivului optic, își caută reflecțiile deconcentrate în oglinzi. Iată prima imagine. Este cea a Profirei Guțu. Are 88 de ani, o cifră în oglindă. Bătrâna își întoarce privirea și vede. Își vede copilăria.

Sunt născută în anul 1929, la 6 decembrie, mă numesc Profira Racu [numele de căsătorie Guțu]. Regele Mihai este din anul 1922, eu sunt născută în 1929, sunt înregistrată în timpul lui, când el era împărat; noi în școală tare îl stimam.[1]

Se întâmpla în 2017. Calendarele măsuraseră destul timp după prăbușirea Uniunii Sovietice, a regimului care îi interzicea Profirei să-și invoce trecutul și în legătură cu care, e foarte probabil, a fost ridicată din satul ei de baștină Scăieni (acum r-nul Dondușeni) și deportată în 1941 tocmai la Novosibirsk. Femeia își exprimă – firesc, fără patos, dar cu o vibrație tainică – sentimentul de apartenență la o

IBBIS | Webnew

lume pe care o crede a sa. Este copilăria ei, lumea ei. Și a lui Mihai. Lumea împlinirii și a luminii care îi unește prin ani, prin întunericul traumei.

Basarabenii le purtau suveranilor o profundă considerație. Era un sentiment structural, fixat în lunga tradiție de cârmuire monarhică, ce nu a dispărut în epoca modernă a regilor. Mai ales că, după 1918, încă de pe băncile școlii, copiii din această provincie, la fel ca cei din întregul Regat, însușeau, odată cu interpretarea *Imnului regal* la începutul lecțiilor, încrederea neclintită în caracterul sublim al regalității. Fără putință de tăgadă, versurile și melodia cântecului îi predispunea la o atitudine de mare înălțime spirituală, care mai cu seamă se fixa în memorie[2]. Nu se putea uita ușor, de pildă, poemul lui V. Alecsandri *10 Mai* însoțind orice deschidere a anului școlar. Fiind drastic interzis după anexarea Basarabiei la URSS, a devenit o piesă de folclor. E adevărat, cântată numai în familie. Și în prezent, după atâția ani de clandestinitate, mai poți întâlni basarabeni de o vârstă respectabilă care îți recită dintr-o răsuflare epopeea fondatoare în miniatură despre descălecatul lui Carol I pe pământul românesc, fără să-i cunoască autorul.

Având la 94 de ani o memorie excelentă, Efrosinia Sofronovici cântă și astăzi cu solemnitate și deosebită însuflețire atât *Imnul regal*, cât și *10 mai*, pe care le-a auzit de la fratele ei mai mare cu 6 ani. La rândul lui, „badea Ion" le-a învățat la școală în 1939. Varianta Efrosiniei Sofronovici are puține abateri de la textul lui Vasile Alecsandri: „A venit din munți un vultur/ Și ne-a zis: – „Popor român" (la V.A., „Români Eroi"),/ Știu un prinț viteaz și tânăr/ Ce-ar veni cu drag la voi./ Dacă-l vreți vi-l dau pe (la V.A., „ca") Vodă"./ Noi cu toții: – „Să ni-l dați" (la V.A., „dai")/ Și ne-a dat pe Vodă Carol,/ (lipsesc două strofe) Într-o zi de 10 Mai.// Zece Mai ne-a fi de-a pururi/ Sfântă zi, căci ea ne-a dat/ Domn puternic țării noastre,/ Libertate și Regat./ Ridicați cu toții

glasul/ De prin șesuri, de prin plai,/ Să trăiască România/ Ura! pentru 10 Mai!" La ultimul vers, Efrosinia Sofronovici ridică cu tenacitate vocea și mâna dreaptă în semn de salut[3].

O întreagă generație, astăzi în crepuscul, se regăsește în acea epocă. E ultima ei ocazie de a realcătui urzeala unei lumi într-o poveste. Este un bun venit al ei, cât și un bun rămas. Pentru Vera și Ion Rusu, deportați în 1949 din satul Scăieni (r-nul Dondușeni) în regiunea Tiumen, acest trecut înseamnă vârsta de aur, casa părintească, adăpostul securizat. Amintirile îi strămută către un înțeles înalt și rarefiat al vieții lor:

> Cum am deschis ochii pe acest pământ, noi am fost sub conducerea română, care era pe atunci Carol al II-lea, regele României. A fost Carol I, Ferdinand I, Ferdinand II și tot așa mai departe. Mihai era de-o seamă cu fratele meu, născut în 1921. (...) Tata, când era primar, îl chemau pe la seminare și trebuia să aibă alături de dânsul un om și doi premilitari, și-l lua pe Ionică Caraiman și pe unul Vladimir Gheorghevici, îi lua unde trebuia la Chișinău – s-a întâlnit cu [regele] Mihai, cu mama lui Mihai, cu Mihai Antonescu, mai în scurt, dacă erau la seminare și veneau aceștia încolo.[4]

Întoarcerile imaginare înapoi, în copilăria angelică cu miturile ei, dezvăluie, potrivit lui Gilbert Durand, o mișcare în contrapunct cu „descompunerea profanatoare a devenirii și a morții"[5]. Sunt semne de împotrivire a ființei, de zădărnicire a istoriei, a destinului crud, dar și efluvii eliberatoare, cathartice. Eugen Banaga, martor al instaurării regimului totalitar-comunist, își proiectează în acel timp idealurile reprimate. Anume acolo, în acea lume a beatitudinii transcendente având o galerie de protectori – un rege bun și puternic, o regină „omenoasă" și „milostivă" chemată să împrăștie norii groși ai răului și un copil bine protejat – se scufundă, își caută individul universul compensator:

IBBIS Warsaw

În 1939 am mers în clasa I. Învățători mi-au fost doamna Odobescu și domnul Odobescu. [...] 10 Mai până în 1940 era sărbătoare națională! Pentru ca să ne ducem noi la serbarea ceea – era ceva! Am fost și eu, da. La Echimăuți este o pădure între Cinișeuți și Echimăuți, comune mari, acolo se făcea serbare, cu muzică. Toți veneau cu „Trăiască!" Îmi amintesc și versurile:

10 Mai ne-a fi de-a pururi
Sfântă zi, căci ea ne-a dat
Domn, putere țării noastre,
Libertate și Regat! [...]

Pe pereți era tabloul lui Carol II, al lui Mihai, al reginei, al lui [Mihai] Antonescu. Regina era foarte omenoasă, milostivă. Mai țin minte când Mihai în 1940 a stat rege la șapte ani – ne povesteau la școală. Ne povesteau că [regele] Mihai ar fi întrebat dacă are voie să se mai joace cu copii... [*zâmbește*].[6]

Este o compoziție translucidă, ca vitraliile cu siluete monumentale aureolate, dar creștinesc blajine. Imaginea recuperată stă catapeteasmă între real și irealul tainic. Omul încâlcește anii și consecutivitatea evenimentelor, lumina difuză a amintirilor le-a șters contururile. Rămâne însă fiorul sentimental, senzația acelui *nu știu ce* magic care leagă poporul de regele lui. Starea emotivă, trăirea se reține cel mai bine în memorie. Iar realitatea e așa cum este trăită.

În oglindă 1

Se întâmpla acum 100 de ani. Mihai s-a născut în ziua de 25 octombrie 1921, la ora 19:40, într-un castel în mijlocul unei fermecate păduri seculare cu brazi înalți și fagi bătrâni, cu cerbi sprinteni și mistreți iuți, lângă apa cristalină a râuletului Peleș curgând zgomotos la poalele muntelui Bucegi. Acolo unde diminețile de primăvară miros a conifer, amiezile de vară – a iarbă umedă, iar liniștea serilor de iarnă este străbătută de mormăitul ursilor nepotoliți. Regele

Ferdinand a anunțat nașterea principelui printr-o cuvântare adresată către popor, reprodusă de ziarele Regatului și de pretutindeni: „Astăzi Pronia Cerească a hărăzit Dinastiei un nou vlăstar. ASR Principesa Moștenitoare a României a dat naștere unui principe, care a primit numele de Mihai. Sunt încredințat că întreg poporul român, care atât în clipele de bucurie, cât și în cele de grea cumpănă a fost necontenit sprijinul Tronului și al Dinastiei, va sărbători cu însuflețire fericitul eveniment împreună cu Mine și cu Familia Mea. Dragostei poporului Meu prea iubit și bravei mele armate le încredințez pe Principele nou născut. Dat în Palatul București, în ziua de 25 octombrie anul 1921"[1]. La București s-au tras 101 salve de tun.

Micul prinț venea pe lume în atmosfera prielnică a celor câteva camere decorate din belșug cu simboluri și atribute atât de vechi, încât nimănui nu i-ar trece prin cap să tăgăduiască faptul că, de sub bolta înaltă a castelului, ursitoare zâmbitoare, iscusite și darnice l-au hărăzit atunci, în acel moment auroral, cu o mulțime de virtuți. Aceste date ale protejatului lor s-au împletit cu cele moștenite de la tata, de la mama, de la legendarii săi antemergători la tron. Copilul se năștea cu o paletă genetică foarte extinsă și reprezenta o dinastie înrudită de secole cu majoritatea curților domnitoare din Europa. Labirintul său genealogic, complex și încurcat, se compunea din alianțe matrimoniale internaționale, asigurate de căsătorii dinastice între prinții și prințesele din Anglia, Rusia, Germania, Grecia ș.a.

Dar întâi de toate, el era moștenitorul înaintașilor săi. Al celor trei regi ai României. E foarte probabil ca și Mihai să fi moștenit de la ei trăsături care s-au spiralat în caracterul său. „România regilor" s-a dovedit a fi, pentru un segment important de timp, ca să folosesc metafora lui Cicero, o corabie condusă eficient în apele tulburi ale vremii[2]. Niciunul din cei patru regi ai României nu a avut parte de liniște, de

LIBRIS | Wolters Kluwer

o fericire domoală în timpul domniei. Vremurile le-au pus la încercare neîntrerupt responsabilitatea regală.

Într-o fotografie, intitulată *Trei generații*, principele Carol, un copil cu plete blonde în vârstă de aproximativ 6-7 ani, stă în poziție de salut militar în fața regelui Carol I și a principelui Ferdinand. Toți trei au aspirații militare, sunt îmbrăcați în uniforme sobre, de culoare întunecată. Uniforma regelui Carol I și a principelui Ferdinand au decorații și galoane rezonabil distribuite. Principele junior este echipat în veston gros, pantaloni și cizme lustruite, pe cap are chipiul unui general de corp de armată. Adulții țin în mână câte o sabie și își privesc moștenitorul cu un sentiment amestecat de satisfacție, mândrie și dragoste. Micul Carol înfățișează o expresie serioasă, de inteligență precoce, a unuia care a conștientizat deja întru totul rolul preconizat pentru el. Adulții au trăsăturile feței dinastiei Hohenzollern: nas acvilin, sprâncene groase, mustăți în stil austriac. Principele Carol demască sângele familiei Romanov pe linia mamei sale: bucle bălaie, ochi albaștri, nas ușor ridicat. Ultimul din șirul de patru regi ai românilor nu a apărut din neant și, cu atât mai mult, nu l-a încheiat.

Înaintașii lui Mihai au fost fondatori. Întemeietorul dinastiei, Carol I[3], avea 27 de ani când a devenit regele României, peste care a domnit 48 de ani. A fost chemat în țară la numai o săptămână de la detronarea lui Cuza. La 10 mai 1866, prințul catolic a trecut la Biserica Ortodoxă și a declarat: „Punând piciorul pe acest sfânt pământ, am devenit român". A preluat o situație deosebit de grea, dar s-a dovedit a fi un politician inteligent, care a transformat un stat feudal înapoiat într-un Regat independent și prosper. Pentru sine a cheltuit puțin. Pentru țară și-a dorit realizarea unui proiect civilizator. A introdus învățământul general obligatoriu, a creat biblioteca universitară de la București, a întemeiat Muzeul Național și a acordat sprijin Academiei

Române. Ceea ce prețuia mai mult în oameni era, fără îndoială, valoarea lor etică. Viața sa, susține Andrei Pippidi, „de o perfectă onestitate și demnitate a fost, în orice clipă, pilduitoare. Prudent și închis în sine, orgolios, a dat misiunii cu care s-a considerat învestit sensul unei răspunderi morale"[4]. Din 1881 și-a luat titulatura de rege, care deținea o autoritate limitată față de cea asumată de Cuza, dar care era viageră și ereditară, nu electivă, pe linie exclusiv masculină. A reușit să înfiripeze un Regat al României și o Dinastie Națională la gurile Dunării și astfel să îmblânzească istoria noului și plăpândului stat al principatelor unite.

Consoarta regelui Carol I, regina Elizabeta[5], era o femeie elegantă, cultivată; se remarca prin excentricitate. Pierderea singurei sale fiice, Maria, răpusă de scarlatină în fragedă copilărie, a marcat-o mult. S-a retras într-un univers mistic, a început să scrie poezii, pe care le semna Carmen Sylva. Regina Elizabeta a avut o influență covârșitoare în promovarea culturii române. În Saloanele de la Peleș se înconjura mereu de artiști.

Dându-și seama că nu va mai putea avea urmași direcți, în 1889 Carol I l-a desemnat drept succesor la tron pe nepotul său Ferdinand[6]. Era un tânăr suplu, frumos, cu nas acvilin. Deși se formase în școala militară, era cam lipsit de încredere de sine și foarte modest. Spre deosebire de Carol I, avea o fire mai degrabă subtilă, religioasă decât viguroasă. Curajul și încrederea în misiunea sa nu-i lipseau însă. Ferdinand a urcat pe tron după moartea lui Carol I, la 28 septembrie/ 11 octombrie 1914. A jurat să fie „un bun român" și nu s-a abătut niciodată de la acest deziderat. De perioada lui de domnie sunt legate reforma agrară și introducerea sufragiului universal, făgăduite ostașilor pe câmpul de luptă ca să-i determine să nu-și lase țara pe mâinile bolșevicilor. Sub domnia lui Ferdinand, pe ruinele Imperiului țarist și ale celui Austro-Ungar, s-a edificat România Mare care adăuga la

LIBRIS | We know books

Vechiul Regat Transilvania, o parte mare cuprinzând Banatul, Crișana, Maramureșul, Bucovina, Basarabia și Cadrilaterul dobrogean. A susținut cultura, înființând așezământul care îi purta numele și o bibliotecă universitară la Iași.

Regina Maria[7] a fost una dintre cei mai de vază oameni ai timpului, puternică și militantă, fermecătoare și dinamică, foarte iubită de poporul care, după comportamentul ei eroic în Primul Război Mondial, o asocia cu o mamă protectoare. Cea mai mare dintre cele patru fiice ale cuplului ducal de Edinburg, Maria, și-a petrecut copilăria în preajma curții reginei Victoria, unde a primit o educație aleasă, și-a format gustul desăvârșit pentru eleganță și rafinament, politică și diplomație. Această structură augustă a ajutat-o să devină o prezență sclipitoare oriunde mergea. De remarcat că și influența ramurii ruse a familiei i-a accentuat caracterul. În vizita sa la Moscova, ocazionată de încoronarea vărului ei primar Nicolae al II-lea, i s-a format gustul pentru fast, solemnitate, plăcere estetică.

La 15 octombrie 1922, la Alba Iulia, au fost încoronați Ferdinand și Maria, primul cuplu regal al României Mari. Împreună, au constituit simbolul reîntregirii neamului și au oficiat cultul națiunii căreia i s-a dat o interpretare monarhistă. Noua Constituție din 1923 menținea forma de guvernământ monarhic-constituțională, atribuțiile suveranului rămânând în continuare cele stabilite în 1866.

Fiul lor a fost primul prinț născut în România. Carol[8] s-a impus din copilărie prin curiozitate și sete de cunoaștere, demonstrând de timpuriu o inteligență peste medie. A învățat numeroase limbi străine, din ele, patru le vorbea cu ușurință. Ca un adevărat vlăstar Hohenzollern, îl preocupa tot ce era legat de militărie, decorații și purta cu bucurie uniforme. De la tatăl său a moștenit simțul ordinii și preciziei, de la mamă – forța de caracter, gustul aventurii nechibzuite, deciziile pasionale și traiul în plăcere. Mama

i-a transmis și rafinamentul, înclinațiile spre maiestuos și teatral, gustul pentru ceremonii publice somptuoase, parade militare, vestimentație sclipitoare și fast în toate, dar și spiritul rebel, tenacitatea și voința. A devenit un bărbat plin de culoare, instruit, erudit, energic și inventiv. Fascina și prin calitățile sale de orator cu vervă, cu bavardaj electrizant; supăra pe toți prin nestatornicie și îngâmfare. Carol a avut un traseu de viață sinuos, cu nesăbuințe impetuos săvârșite, care i-au dăunat mult. Cel mai bine l-a zugrăvit propriul său tată, Ferdinand, care obișnuia să spună: „Carol este ca șvaițerul: excelent, dar cu prea multe găuri"[9].

La majoratul prințului Carol, înțeleptul rege Ferdinand îi dădea, ca în basme, povață și îndrumare regală: „Nu uita niciodată că un Rege trebuie să fie întâiul servitor al Statului și de aceea Poporul poate cere ca El să fie pildă în îndeplinirea datoriilor sale. Amintește-ți că un exemplu rău poate să ducă un Stat la pieire... Un suveran are datorii foarte mari către Poporul care i-a încredințat destinele sale, dar puterea lui este îngrădită și nimeni nu trebuie să observe cu mai multă sfințenie Constituția și legile"[10].

În mare parte, Carol a urmat sfaturile tatălui său în timpul celor 10 ani de domnie. A avut un program care prevedea stimularea economică a Bucovinei, Basarabiei și Dobrogei, dar mai ales a contribuit mult la dezvoltarea instituțiilor culturale și militare în România interbelică. Două figuri au fost învestite cu valoare în mod deosebit: învățătorul și comandantul militar – cei care aveau menirea să educe societatea. A înființat școli, biblioteci, muzee, cămine culturale, asistență juridică și sanitară în orașe și sate. A inaugurat universități și academii, a stimulat dezvoltarea fundațiilor culturale și a editurilor, apariția publicațiilor (dintre care Revista Fundațiilor Culturale s-a evidențiat prin excepțională calitate intelectuală) și a saloanelor literare. Fundația Culturală „Principele Carol" forma instructori care plecau în toate colțurile țării,

LIBRIS | We know books

unde încurajau crearea bibliotecilor și caselor de cultură, organizau conferințe cu caracter cultural. Uniunea Fundațiilor Culturale Regale era dedicată cercetării științifice și tehnologice, literaturii și artei. Preocuparea pentru modernizarea armamentului și echipamentului a dat armatei acea pregătire care i-a permis să înfrunte condițiile foarte grele ale războiului din 1941–1945. Proiectul său de modernizare a orașului București a avut efecte considerabile.

E mai mult ca sigur, Mihai avea modele demne de urmat și dătătoare de inspirație.

DAR DE NUNTĂ – UN PALAT ÎN CHIȘINĂU

În 1921 basarabenii, împreună cu toată țara, au trăit bucuria căsătoriei principelui moștenitor Carol cu principesa Elena a Greciei. Drept cadou de nuntă, primarul de Chișinău Iulian Levinski le-a oferit tinerilor un serviciu de ceai din aur[1]. Ținutul Basarabia le-a dăruit câteva bijuterii, obiecte de argintărie. Aflăm din însemnările reginei Maria că mirii au primit și un palat în Chișinău. „Au primit lucruri extrem de drăguțe, scria regina. Armata i-a dat Sittei două frumoase diamante Solitare și o limuzină Voisin. Doamnele i-au dat o cutie de călătorie din argint vechi, o splendidă colecție de costume românești din diferite regiuni și covoare frumoase. Basarabia le-a oferit o casă la Chișinău, câteva bijuterii și argintărie. Ilfovul i-a dat un inel cu smaralde, Iașul o broșă foarte frumoasă, cu un safir în mijloc. Bucovina le construiește o casă de vânătoare într-un loc minunat"[2].

Minunata casă albă cu două caturi, plină de simetrii, construită în stil european și situată pe o colină a orașului avea și până atunci o poveste foarte interesantă. Ridicată la începutul secolului al XX-lea în mijlocul câtorva pini bătrâni, această casă uimitoare a început să fie construită pentru regina Serbiei, Natalia Chesco-Obrenovici, originară din Chișinău. Pentru că, întristată de moartea fiului ei, regele Alexandru al Serbiei, regina nu a mai vrut să revină în Basarabia, casa a rămas pe seama inginerului Pronin, care i-a finalizat lucrările de construcție.

Marcând limita de sus a orașului Chișinău, palatul se situa pe aceeași stradă a Viilor, alături de sediul Sfatului Țării (gimnaziul pentru băieți „Alexandru Donici") și Turnul de apă, proiectat de Alexandru Bernardazzi. În fața i se deschidea o vale mare cu pădure. Cele câteva fotografii păstrate ne înfățișează un palat cu adevărat regal. „O adevărată minune!" avea să scrie despre ea gazeta „Societatea de mâine" din 1 iunie 1924[3]. Toate stilurile consacrate ale epocii s-au împletit în această splendoare arhitecturală, de la clasicism la modernism, cu elemente mauritane. Casa avea intrare de onoare, două etaje, rezalite cu frontoane, creneluri, arcuri și terase cu balustri din piatră albă. Balustrada ornamentată de pe acoperiș îi stătea diademă.

Unghiul obiectivului de jos în sus o avantajează în mod evident, îi dă o demnitate superioară. Albeața zidurilor, a coloanelor și balcoanelor ei în contrast cu negrul pantei împădurite care i se așterne la prag, înclinația abruptă a scărilor din față o înalță vizual și mai mult. Se creează impresia că planează undeva deasupra, în libertatea albastră-azurie a cerului, a norilor, ca o arătare ruptă de pământ, departe de agitația vie a orașului. Și cât de misterioasă apare lumea în jurul ei!

S-a ridicat din adâncul unui basm infrangibil care avea să se încheie cât se poate de trist. Un timp a aparținut mareșalului italian Pietro Badoglio. La 2 noiembrie 1917, la ordinul președintelui Biroului de Organizare al Sfatului Țării, casa a trecut în subordinea Sfatului Țării și avea menirea să cazeze deputații veniți din alte localități. Sediul a găzduit un timp „Fundația Regală Regele Carol I" și filiala din Basarabia a Institutului Român de Sociologie[4].